

بررسی نگرش پرستاران

دانشگاه علوم پزشکی شهر کرمان در مورد آموزش بیمار پرستار بالینی

عصمت نوحی^۱، دکتر محمدتقی یاسمی^۱ و پدا... نیکیان^۱

خلاصه

آموزش بیماران یکی از وظایف مهم پرستاران است. اگر تمایل و ایمان قلبی نسبت به موضوعی (از جمله آموزش بیمار) وجود نداشته باشد عمل به آن اگر غیر ممکن نباشد، بسیار مشکل است. در این پژوهش، جهت پاسخ به این پرسش که نگرش پرستاران دانشگاه علوم پزشکی کرمان در مورد آموزش بیمار توسط پرستار بالینی چگونه است، پرسشنامه‌ای از نوع مقیاسهای افزودنی (لیکرت) مشتمل بر ۲۲ عبارت نگرش سنج، تهیه گردید. روایی ابزار با روش روایی محتوی از طریق کسب نظر از صاحب نظران تعیین گردید و پایایی آن با استفاده از آزمون مجدد و اندازه گیری ضریب همبستگی اسپیرمن ($r=0/93$) و با روش تعیین ثبات درونی پرسشنامه و اندازه گیری ضریب آلفای کرونباخ ($r=0/88$) مشخص شد و سپس بین کلیه پرستاران دانشگاه علوم پزشکی کرمان اعم از آموزشی و بالینی ($n=108$) توزیع گردید. نتایج حاصل نشان داد در مجموع ۵۲ نفر ($48/2\%$) نگرش مثبت (میانگین نمرات بالاتر از ۳) و ۴۷ نفر ($43/5\%$) نگرش منفی (میانگین نمرات کمتر از ۳) و ۹ نفر ($8/3\%$) نگرش بی تفاوت نسبت به آموزش بیمار داشتند. با وجود اینکه اکثریت پرستاران ($84/2\%$) آموزش بیمار را امری ضروری می دانستند، ولی متأسفانه بیشتر آنها (72%) این وظیفه را امری تخصصی و در حوزه وظایف پزشک بیان نموده‌اند. از بین متغیرهای مورد بررسی، سطح تحصیلات ($P<0/02$) و نوع خدمت (آموزشی نسبت به بالینی) ($P<0/001$) با نگرش، رابطه‌ای معنی دار نشان داده‌اند. حال آنکه سن، جنس، تأهل و سابقه کار رابطه‌ای با نگرش نداشتند. این پژوهش ضرورت بازآموزی و تغییر نگرش پرستاران را برای ایفای نقش آموزشگر بیماران نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: آموزش بیمار، پرستار، نگرش

مقدمه

ارتقاء سطح سلامت نیازمند تغییر شیوه زندگی فرد است. بخش عظیمی از این تغییر با آموزش صورت می‌پذیرد که یکی از اجزاء اساسی مراقبت پرستاری است و به منظور ارتقاء، حفظ و بازیابی سلامتی انجام می‌گیرد (۱). این نقش در دو زمینه اعمال می‌گردد: آموزش بهداشت که به آموزش روشهای زندگی بهداشتی در سطح جامعه اختصاص می‌یابد و دیگری آموزش بیمار که موجب افزایش آگاهی بیماران در زمینه بیماری خود می‌گردد. نیاز به دانستن و یادگیری یکی از اساسی‌ترین نیازها و فعالیتهای بشر است و این مهم به ویژه در بیماری که دچار ناخوشی یا محدودیت مراقبت از خود شده است محسوس تر است (۸). تأثیر آموزش بیمار در پژوهشهای مختلف به اثبات رسیده، بطوری که عدم آگاهی کافی بیمار از چگونگی دستورات مراقبتی موجب شکست ۱/۳ بیماران در ادامه دستورات پزشکی می‌شود (۴). بیمارانی که در زمان ترخیص، آگاهی و آمادگی لازم جهت مراقبت از خود را کسب نکرده‌اند، قادر نخواهند بود که دوران نقاهت را بدون مشکل طی کنند. کسب آگاهی، اضطراب بیماران را کاهش می‌دهد و حس امنیت و اعتماد به نفس آنها را بالا می‌برد (۶). افزایش آگاهی بیماران فواید دیگری در بر دارد مانند: بهبود کیفیت مراقبت از خود، تسریع بهبودی و پذیرش بهتر مسائل مربوط به بیماری (۹)، کاهش مدت بستری شدن و کاهش نیاز به مصرف داروهای مخدر بعد از عمل (۱۰). آموزش بیمار یکی از فعالیتهای پرستاری و از ابتدایی‌ترین مسؤلیتهای پرستاران محسوب می‌شود و نقش مهمی در فعالیتهای بالینی دارد (۲). با توجه به ضرورت آموزش بیماران و اهمیت نقش آموزش پرستاران، به علت ارتباط بیشتر و نزدیکتر با بیمار بعنوان بهترین منبع ارائه دهنده اطلاعات (۱۰)، لازم است پرستاران نسبت به نیازهای آموزشی بیماران از جمله مشکلات بهداشتی آنها، رژیم غذایی، محدودیت فعالیت، داروهای تجویز شده و فعالیتهای پیشگیری کننده و ... آگاه باشند و آموزش بیماران را به صورت منظم و برنامه‌ریزی شده طبق اصول علمی پایه گذاری نمایند (۷). نگرش پرستاران از عوامل مهمی است که در توسعه و پیشرفت برنامه‌های پرستاری تأثیر قابل ملاحظه‌ای دارد و یکی از عواملی است که در همکاری پژوهشی و ایجاد طرحها و برنامه‌های آموزشی نقش مؤثری ایفا می‌نماید (۳). از آنجا که نگرش پرستاران نسبت به آموزش بیمار می‌تواند بر عملکرد مناسب آنها در این زمینه تأثیر بسزایی داشته باشد، لذا این پژوهش ضمن تعیین وضعیت نگرش پرستاران به بررسی عوامل مرتبط با آن می‌پردازد.

روش بررسی

این پژوهش مطالعه‌ای مقطعی است که شامل تمام پرستاران شاغل در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کرمان (مشکل از بیمارستانها و دانشکده پرستاری) است (n=۱۰۸). اطلاعات از طریق پرسشنامه‌ای جمع‌آوری گردید که شامل دو بخش است:

۱- ویژگیهای دموگرافیک

۲- عبارتهای نگرش سنج که بر مبنای مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت طرح‌ریزی شده است و پاسخنگو، نظرات خود را بصورت (کاملاً موافق، موافق، بی‌نظر، مخالف و کاملاً مخالف) بیان داشته است (برای عبارتهای با بار مثبت به ترتیب نمرات ۵ تا ۱ و در عبارتهای با بار منفی بر عکس نمرات ۱ تا ۵ منظور شده است).

روایی و پایایی پرسشنامه توسط پژوهشگران مشخص گردید. برای تعیین روایی ابزار پژوهش، از روش روایی محتوی (content validity) از طریق کسب نظر از صاحبان نظر استفاده و به منظور تعیین پایایی (reliability)، آزمون مجدد (test-retest) به فاصله ۱۰ روز انجام گرفت و با ضریب همبستگی اسپیرمن (Spearman)، $r=0.93$ کسب گردید و همچنین ثبات درونی پرسشنامه با ضریب آلفای کرونباخ $r=0.88$ تعیین شد که مطلوب به نظر می‌رسد. با توجه به این یافته‌ها این امکان فراهم گشت که علاوه بر بررسی تک تک پرسشها نمره کل نیز به پرسشنامه داده شود.

تجزیه و تحلیل آماری در مورد بررسی رابطه متغیرها با نمره نگرش، به کمک آنالیز واریانس یکراهه که در برنامه EPI-5 بعنوان معادل t-test هنگام مقایسه دو گروه ارائه می‌شود انجام گردید.

یافته‌ها

از ۱۰۸ پرستار، ۹۴ نفر (۸۷٪) زن و ۱۴ نفر (۱۳٪) مرد بودند. میانگین سن آنان ۳۱ سال با انحراف معیار ۶/۷ و دامنه سن آنان بین ۲۱ تا ۵۰ سال بود. تعداد ۷۰ نفر (۶۴/۸٪) متأهل و ۳۸ نفر (۳۵/۲٪) مجرد بودند. از نظر تحصیلات ۶ نفر (۵/۶٪) کارشناس ارشد، ۸۸ نفر (۸۱/۵٪) کارشناس و ۱۴ نفر (۱۳٪) کاردان پرستاری بودند و میانگین سابقه کار $8 \pm 6/4$ سال بوده است. نتایج حاصل نشان داد در مجموع ۵۲ نفر (۴۸/۲٪) نگرش مثبت (میانگین نمرات بالاتر از ۳) و ۴۷ نفر (۴۳/۵٪) نگرش منفی (میانگین نمرات کمتر از ۳) و ۹ نفر (۸/۳٪) نگرش

جدول ۱: توزیع فراوانی مطلق و نسبی پرستاران مورد مطالعه بر حسب نحوه پاسخگویی به عبارات نگرش سنج و میانگین و انحراف معیار هر عبارت

ردیف	عبارت نگرش سنج	نگرش		کاملاً موافق		موافق		بی نظر		مخالف		کاملاً مخالف		میانگین	انحراف معیار
		فراوانی درصد	نسبی درصد	فراوانی درصد	نسبی درصد	فراوانی درصد	نسبی درصد	فراوانی درصد	نسبی درصد	فراوانی درصد	نسبی درصد	فراوانی درصد	نسبی درصد		
۱	در جهت بالا بردن سلامت بیمار آموزش آنها امری ضروریست	۹۱	۸۴/۳	۱۷	۱۵/۷	—	—	—	—	—	—	—	—	۴/۸۲	۰/۳۷
۲	آموزش بیمار در کیفیت مراقبتهای پرستاری تأثیر ندارد	۲۳	۲۱/۳	۳۹	۳۶/۱	۶	۵/۶	۱۱	۱۰/۲	۲۹	۲۶/۹	—	—	۲/۸۵	۱/۵۵
۳	آموزش بیمار امری تخصصی است و در حوزه وظایف پزشک است	۲۰	۱۸/۵	۵۲	۴۸/۱	۴	۳/۷	۲	۱/۹	۳۰	۲۷/۸	—	—	۲/۷۲	۱/۵۲
۴	از آنجا که مراقبت بطور کامل بعهده پرستار و پرسنل درمانی است نیازی به آموزش مراقبت از خود نیست	۲۸	۲۵/۹	۱۹	۱۷/۶	۴	۳/۷	۴۱	۳۸	۱۶	۱۴/۸	—	—	۳/۰۲	۱/۴۹
۵	آموزش بیمار توسط پرستار بالینی در کشور اصلاً عملی نیست	۱۳	۱۲	۵۱	۴۸/۲	۸	۷/۴	۲۰	۱۸/۵	۱۶	۱۴/۸	—	—	۲/۷۷	۱/۳
۶	آموزش بیمار را بدلیل آنکه به کار بخش لطمه میزند نباید انجام داد	۱۵	۱۳/۹	۴۰	۳۷	۳	۲/۸	۲۵	۲۳/۱	۲۵	۲۳/۱	—	—	۳/۰۵	۱/۴۵
۷	پرستار باید از محتوای آموزش مرتبط با بیماریهای مختلف آگاه باشد	۳۶	۳۳/۳	۴۴	۴۰/۷	—	—	—	—	۱۳	۱۲	—	—	۲/۳۱	۱/۳۹
۸	اصولاً انجام این کار در محیط بیمارستان و بر بالین بیمار بی فایده است	۲۴	۲۲/۲	۱۱	۱۰/۲	۶	۵/۶	۴۶	۴۲/۶	۲۱	۱۹/۴	—	—	۲/۷۳	۱/۴۶
۹	پرستار بدلیل فرصت و ارتباط بیشتر با بیمار بهتر می تواند این مسؤلیت را بعهده بگیرد	۱۹	۱۷/۶	۳۳	۳۰/۶	۱۲	۱۱/۱	۲۱	۱۹/۴	۲۳	۲۱/۳	—	—	۲/۹۶	۱/۴۴
۱۰	بدنبال کسب آموزش مناسب، بیمار رضایت بیشتری پیدا می کند	۳۹	۳۶/۱	۳۸	۳۵/۲	۴	۳/۷	۸	۷/۴	۱۹	۱۷/۶	—	—	۲/۶۶	۱/۲۴
۱۱	آموزش، بیمار را خسته می کند	۲۱	۱۹/۴	۴۳	۳۹/۸	۲۵	۲۳/۱	۲۵	۲۳/۱	۱۶	۱۴/۸	—	—	۳/۵۸	۱/۰۵
۱۲	آموزش بیمار، پرستاران را خسته می نماید	۱۰	۹/۳	۲۹	۲۶/۹	۱۸	۱۶/۷	۳۸	۳۵/۲	۱۳	۱۲	—	—	۳/۱۴	۱/۲۱
۱۳	آموزش بیمار توسط پرستار توهین به پزشک است	۱۳	۱۲	۴۴	۴۰/۷	۴	۳/۷	۱۹	۱۷/۶	۲۸	۲۵/۹	—	—	۳/۰۵	۱/۴۶
۱۴	آموزش بیمار را بایسته پرستار و بیمار را صمیمانه تر می نماید	۸	۷/۴	۳۰	۲۷/۸	۱۷	۱۵/۷	۳۱	۲۸/۷	۲۲	۲۰/۴	—	—	۳/۲۷	۱/۲۷
۱۵	کسانی که می خواهند این وظیفه را به پرستار واگذار نمایند قصد تحمیل یک کار جدید به او را دارند	۱۷	۱۵/۷	۱۷	۱۵/۷	۶	۵/۶	۳۴	۳۱/۵	۳۴	۳۱/۵	—	—	۲/۵۳	۱/۴۷
۱۶	من به پرستارانی که به بیمار آموزش می دهند احترام می گذارم	۷	۶/۵	۳۳	۳۰/۶	۲	۱/۹	۲۳	۲۱/۳	۲۳	۲۱/۳	—	—	۳/۳۹	۱/۳۰
۱۷	اگر بیمار را آموزش دهم برای ادامه کار سرحالتر هستم	۵	۴/۶	۲۵	۲۳/۱	۱۸	۱۶/۸	۴۱	۳۸	۱۹	۱۷/۶	—	—	۲/۵۹	۱/۱۶
۱۸	بدلیل ضرورت آموزش بیمار، این کار را در اولویت فعالیتها قرار می دهم	۱۸	۱۶/۷	۵	۴/۶	۱۸	۱۶/۷	۵۶	۵۱/۹	۱۱	۱۰/۲	—	—	۲/۶۶	۱/۲۴
۱۹	من وقت زیادی را صرف صحبت با همراهان بیمار در مورد چگونگی مراقبت از بیمار خود می نمایم	۱۴	۱۳	۲۲	۲۰/۴	۳۰	۲۷/۸	۲۰	۱۸/۵	۲۲	۲۰/۴	—	—	۲/۸۷	۱/۳۱
۲۰	وقتی بیمار راجع به کسالت خود از من سؤال می کند، می گویم وظیفه من فقط مراقبت از شست است	۵	۴/۶	۲۲	۲۰/۴	۴	۳/۷	۴۶	۴۲/۶	۳۱	۲۸/۷	—	—	۲/۳۰	۱/۲۲
۲۱	یکی از دلایلی که مطالعه می کنم آماده شدن برای آموزش به بیمار است	۱۴	۱۳	۶۶	۶۱/۱	۹	۸/۳	۸	۷/۴	۱۱	۱۰/۲	—	—	۲/۴۱	۱/۱۳
۲۲	در شرایط فعلی ایران آموزش بیمار توسط پرستار بالینی امری ضروریست	۱۰	۹/۳	۲۳	۲۱/۳	۴	۳/۷	۵۰	۴۶/۳	۲۱	۱۹/۴	—	—	۲/۵۵	۱/۲۸

مطالعه) نشانگر آن است (با در نظر گرفتن بار پرسشها و نمرات حاصل از پاسخ به عبارتهای نگرش سنج) که در مجموع پرستاران مورد بررسی با ۴۸/۲٪ موافقت و ۴۳/۵٪ مخالفت نگرش نسبتاً مطلوبی در مورد آموزش بیمار توسط پرستار بالینی ندارند. با بررسی تک تک عبارتهای نگرش سنج مشخص گردید که احتمالاً این مسأله می تواند ناشی از عدم اعتقاد به این نکته باشد که آموزش بیمار از وظایف حتمی و مستقل کادر پرستاری است. با وجود آنکه اکثریت آنها به اهمیت امر آموزش معتقدند و آموزش بیمار را امری ضروری دانسته اند، اما آموزش رسمی و منظم بیمار را، امری تخصصی و در حوزه وظایف پزشک بیان نموده اند و اصولاً آموزش بیمار را در محیط بیمارستان، بی فایده ذکر کرده اند. همچنین بیش از نیمی از آنها انجام این امر توسط پرستار را توهین به پزشک دانسته اند و برخی این مسأله را تحمیل یک وظیفه جدید به پرستار ذکر نموده اند. مشخص گردید که با افزایش میزان تحصیلات، نگرش نسبت به آموزش بیمار مثبت تر می شود و نگرش پرستاران آموزشی بهتر از پرستاران بالینی است؛ این امر می تواند بعثت دانش تخصصی بیشتر این گروه و یا بعثت درگیر نبودن آنها در کار پراسترس و وقت گیر بالینی باشد. در پایان امید است نتایج این تحقیق برانگیزنده مدیران و برنامه ریزان پرستاری در شناسایی موانع و مشکلات ضمن کار و بهتر شدن هرچه بهتر ابعاد مختلف فعالیت پرستاری خصوصاً بعد آموزشی آن باشد. این پژوهش نشان می دهد که نیاز به بازآموزی و تغییر نگرش پرستاران بخصوص پرستاران بالینی در مورد اینای نقش آموزشگر بیمار وجود دارد.

بی تفاوتی نسبت به آموزش بیمار دارند. از نظر میزان موافقت و مخالفت با عبارتهای نگرش سنج، بیشترین موافقت حاصل از جمع موارد کاملاً موافق و موافق (۱۰۰٪) با عبارت "در جهت بالا بردن سلامت بیماران آموزش آنها امری ضروری است" و بیشترین مخالفت حاصل از جمع موارد کاملاً مخالف و مخالف (۷۱/۳٪) با عبارت "وقتی بیمار راجع به کسالت خود از من سؤال می کند می گویم وظیفه من فقط مراقبت از شما است" بوده است (جدول ۱). در بررسی رابطه عواملی نظیر سن، جنس، وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، نوع خدمت و سابقه کار با نگرش پرستاران مورد مطالعه، تحصیلات ($P < 0.02$, $df = 107$), $F = 3.39$) با ضریب رگرسیون $r = 0.22$ و با 95% دامنه اطمینان $2 < 0.032$ و 0.02 و نوع خدمت (آموزشی نسبت به بالینی) ($P < 0.0002$, $df = 107$, $F = 27.949$) با نگرش رابطه معنی دار نشان داد. سایر متغیرهای مورد بررسی رابطه معنی دار آماری با نگرش نشان ندادند.

بحث و نتیجه گیری

امروزه نیاز به آموزش بیمار کاملاً درک می شود، ولی مسائل مربوط به اینکه چه گروههایی از بیماران باید مورد آموزش قرار گیرند، چه چیزی باید آموزش داده شود و چه کسی باید آموزش دهد و بالاخره بازدهی و تأثیر آن را چگونه باید ارزیابی نمود مواردی هستند که هنوز لاینحل باقی مانده اند (۵). نتایج حاصله از تجزیه و تحلیل یافته های این پژوهش در رابطه با هدف اول پژوهش (تعیین نگرش پرستاران مورد

Summary

Attitude of Nurses of Kerman University of Medical Sciences Toward Patient Teaching by Clinical Nurses
S. Nouhi, MS¹; MT. Yasamy, MD¹; and Y. Nikian, MS¹

1. Faculty Member, Kerman University of Medical Sciences and Health Services, Kerman, Iran

Teaching patients is one of the most essential element in nursing practice. Lack of enthusiasm and belief in a task such as teaching patients would render it difficult, if not impossible. In this research, a summative scale (likert) questionnaire consisting of 22 items was prepared to assess the attitude of all nurses (n=108) in Kerman University of Medical Sciences. Content validity was improved after consulting available experts in the field. The reliability of research instruments were determined by a test-retest, using Spearman correlation coefficient. Internal consistence of the questionnaire was ascertained by Cronbach, (r=0.88). Overall, fifty two of the subjects (48.2%) had a positive attitude (mean score higher than 3), forty seven (43.5%) had a negative attitude (mean score lower than 3) and nine (8.3%) were indifferent toward educating patients. Although, the majority of nurses considered teaching patients an important

task, most of them (72%) regarded this duty as special task to be done by physicians. Among the study variables, educational level ($P<0.02$) and type of the service (educational vs clinical) ($P<0.001$) had a significant relationship with positive attitude, while gender, marital status and length of career had no correlation. The results from this project underscores the necessity of change of attitude and reeducation of nurses to have a role in teaching patients.

Journal of Kerman University of Medical Sciences 1995; 2(3): 149-153

Key Words: Teaching patients, Nurse, Attitude

References

1. Baras D. The nurse as patient educator. *Br J Nurs* 1992; 1: 241-245.
2. Brunner S, Suddarth S: Text book of medical surgical nursing. Philadelphia, JB Lippincott Co, 1992; pp44-48
3. Eckerling S, Bergman R, Bar-Tal Y: Perception and attitudes of academic nursing students to research. *J Adv Nurs* 1988; 13(6): 759-767.
4. Gillum RF. Patient education. *J Natl Med Assoc* 1974; 66(2): 156-159.
5. Johns JL: Self care today in search of an identity. *Nurse Health Care* 1985; 6: 153-155.
6. Murry B, Zenthner P: Nursing assessment and health promotion through the life, London, Prentic Hall, 1985; pp184-185.
7. Phipps W, Long B, *et al*: Medical surgical nursing, a nursing process approach. St. Louis, The Mosby Co, 1987; pp191-192.
8. Potter P, Perry A: Fundamentals of nursing concepts, process and practice. St Louis, The CV Mosby Co, 1993; 304-305.
9. Royle J, Walsh M: Watson's medical surgical nursing and related to physiology. London, Bailliere Tindall Co. 1992.
10. Vanhozer H: The teaching process theory and practice in nursing. Norwalk, Appleton-Century Crofts Co. 1987; p2.
11. Wilson BJ: Principles of patient teaching. *Nurs Times* 1985; 81(8): 28-29.